

ROSH HASHANA SOURCES

By Rabbi Dr. Nachum Amsel

These sources are from the book, "The Encyclopedia of Jewish Values" published by Urim, or the upcoming books, "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to Man" or "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to G-d" to be published in the future.

(1) ויקרא כג: כד, במדבר כט: א

דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זְכוֹרֹן תְּרוּעָה מִקְרָא-קֹדֶשׁ :
וּבְחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם :

(2) דברים ד: ב

לֹא תִסְפוּ עַל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת-מִצְוֹת ד' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם :

(3) שולחן ערוך, אורח חיים תעא: א-ב

אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון...
... הגה אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר (ר"ן פרק אלו עוברין בשם הרמב"ם והמגיד פ"ו) וקטן שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים מותר להאכילו (ת"ה סי' ז) ויש נוהגין שלא לאכול חזרת בע"פ כדי לאכול מרור לתיאבון (תא"ו נ"ה ח"ג) וכן ביום ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון וכן נוהגין קצת למעט באכילת מצה ביום א' מה"ט (כל בו) ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות כדי לאכול החרוסת לתיאבון ואין לחוש למנהג ההוא ויש מחמירין שלא לפרר או לשבור המצות בע"פ שלא לבא לאכול מהם (מהרי"ל) ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה כתקנה ואחר כך נתפררה ונילושה ביין ושמן אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בע"פ (מהרי"ו):

(4) טור, אורח חיים תקפא

תניא בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מ"ז) עלה אלקים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב השטן.

(5) תהילים מז: ו

עֲלֵה אֱלֹקִים בְּתְרוּעָה ד' בְּקוֹל שׁוֹפָר :

(6) עמוס ג: ו

אם יתקע שופר בעיר ועם לא יתחדו אם תהיה רעה בעיר וד' לא עשה :

(7) בית יוסף על טור אורח חיים תצה

...שכבר הביא ראיה משופר שתקעו במדבר, ול"ל תו לאיתויי ראיה מ"אם יתקע שופר בעיר"?! י"ל משום דאיכא למדחי דאע"פ שע"י שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטוא, אינו מפני שהשופר מיוחד לכך דה"ה דאם היו מעבירין כרוז היו נמנעים על ידו לחטוא. לכך הביא מ"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" דמשמע שקול השופר גורם להחריד האדם מפחד ה' ומהדר גאונו. וע"ל דמשופר המדבר לא למדנו אלא שעל ידו נמנעו מלחטוא אבל עדיין אנו צריכים ללמוד שע"י קול השופר אדם מתעורר לשוב בתשובה, ולכך הביא פסוק ד"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

(8) רמב"ם, הלכות תשובה ב: ב

ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם...

(9) מדרש ספרי, שופטים מט

... שמע קול הגפת תריסים ונבעת קול צהלת סוסים ומרתית קול תקיעת קרניים ונבהל.

(10) הלכות תשובה ג: ד

אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל...

(11) ברכת מצוות שופר

ברוך אַתָּה ד', אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְשִׁמּוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר :

12) ראש השנה כז: , שולחן ערוך, אורח חיים תקפז:א

תנן: התוקע לתוך הבור או לתוך הדות לא יצא.
התוקע בתוך הבור או בתוך המערה... והעומדים בחוץ... ואם קול הברה שמעו, לא יצאו.

13) טור, אורח חיים תקפה

וקודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשומע כדתנן (כז:): התוקע לתוך הבור כו' לא יצא.

14) דברים יא: כו-כח ופירוש אור החיים

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: את הברכה אשר תשמעו אל מצות ד' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: והקללה אם לא תשמעו אל מצות ד' אלקיכם וסרתם מן הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלקים אחרים אשר לא ידעתם:

15) פירוש אור החיים על דברים יא: כח

והקללה אם לא תשמעו - פירוש המונע עצמו משמיעת התורה, הרי הוא מקולל מעצמו, וזה הוא שיעור הכתוב והקללה אם לא תשמעו זו היא הקללה.

16) דברים ו:ד, יא:יג, כ:ג

שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד:
והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ד' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם:
ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם:
ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר-דבר ד' נעשה ונשמע:

17) שמות כד:ז

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר-דבר ד' נעשה ונשמע:

18) בראשית ג:ז, ב:כה

ויתפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עליה תאנה ויעשו להם חגרת:
ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו:
וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ד' אלקים בנותך עץ הגן: ויקרא ד' אלקים אל האדם ויאמר לו איפה: ויאמר את קלף שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי ואחבא:

19) בראשית ג:ח-י'

וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ד' אלקים בנותך עץ הגן: ויקרא ד' אלקים אל האדם ויאמר לו איפה: ויאמר את קלף שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי ואחבא:

20) אבן גבירול, "כתר מלכות" לח

ואם תבקש לעוני, אברח ממך אליך / ואתפסה מחמתך בצלך,

21) מדרש שיר השירים רבה ג:יח

תני עד שלא יחטא אדם נותנין לו אימה ויראה והבריות מתפחדין ממנו כיון שהוא חוטא נותנין עליו אימה ויראה ומתפחד הוא מאחרים תדע לך שכן אמר ר' עד שלא חטא אדם הראשון היה שומע קול הדיבור עומד על רגליו ולא היה מתיירא כיון שחטא כששמע קול הדיבור נתיירא ונתחבא שנא' (בראשית ג') את קולך שמעתי וגוי ויתחבא האדם.

22) מדרש במדבר רבה א:י' ומנורת המאור רצא

מתשרי מנו להם עשרים שהוא ראש השנה לברייתו של אדה"ר
ואחד בתשרי הוא יום הדין, לפי שהוא ראשון לבריאת אדם הראשון.

23) מדרש ויקרא רבה כט:א

תני בשם ר"א בכ"ה באלול נברא העולם ואתיא דרב כההיא דתני ר"א דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגוי ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות נמצאת אתה אומר ביום ר"ה ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלישי כנס עפרו ברביעי גבלו בחמישי רקמו בששי עשאו גולם בשביעי נפח בו נשמה בשמיני הכניסו לנן בתשיעי נצטוה בעשירי עבר באחד עשר נידון בשנים עשר יצא בדימוס אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס אימתו בחדש השביעי באחד לחדש.

24) ראש השנה י':

נולד יצחק בראש השנה.

25) בראשית כב:א

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:

26) בראשית כב:א-ה

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: ויאמר קח נא את בנדך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד פה ונשתחוה ונשובה אליכם:

27) מדרש פסיקתא דרב כהנא כו:ג

וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק (שם שם ד) מה ראה ראה ענן קשור על גבי ההר א' לבנו בני רואה את מה שאני רואה א' לו הן א' לו ומה אתה רואה א' לו אני רואה ענן קשור על גבי ההר א' לנעריו רואים אתם מה שאנו רואים א' לו לאו א' להם הואיל ואין אתם רואים כלום והחמור אינו רואה שבו לכם פה עם החמור (שם שם ה) עם הדומה לחמור.

28) בראשית כב:יב-יד, יח

ויאמר אל תשלח נדך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה נדעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנדך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבב בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה אשר יאמר היום בהר ד' יראה: ויקרא מלאך ד' אל-אברהם שנית מן-השמים:... והתברכו בזרעך כל גווי הארץ עקב אשר שמעת בקלי:

29) בראשית כו:ד-ה

והרבייתי את-זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל-הארצות האל והתברכו בזרעך כל גווי הארץ: עקב אשר-שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתתי:

30) אבות ה:ו, מדרש, במדבר רבה יז:ב

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן... ויש אומרים... ואילו של אברהם אבינו... אמר אברהם רבון העולמים אי אפשר לי לירד מכאן בלא קרבן אמר לו הקב"ה הרי קרבנד מתוקן מששת ימי בראשית (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל ושנו רבותינו אילו של אברהם נברא בין השמשות נטלו אברהם והעלהו עולה תחת בנו כמו שאמר ויקח את האיל ויעלהו לעולה.

31) שמות כ:טו

וקל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השפר ואת החר עשן וירא העם ויגעו ויעמדו מרחק:

32) דברים ד:יב, לג

וידבר ד' אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול: השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי:

33) תפילת "ונתנה תוקף" במוסף חזרת הש"ץ לר"ה ויוה"כ

ובשופר גדול יתקע. וקול דממה דקה ישמע.

34) "Festivals of Life," Rabbi Zev Leff, Targum Press, 2009, pages 57-61

35) תפילת "ונתנה תוקף" במוסף חזרת הש"ץ לר"ה ויוה"כ

בבקרית רועה עדרו. מעביר צאנו תחת שבטו. כן תעביר ותספר ותמנה ותפקד נפש כל חי. ותחית קצבה לך כל בריותיך. ותכתב את גזר דינם: בראש השנה יכתבון. וביום צום כפור יחתמון ובשופר גדול יתקע. וקול דממה דקה ישמע.

36) משנה ראש השנה א:ב

משנה: בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן **בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון** שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים:

37) ראש השנה יח. ופירוש רש"י

בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון? הכא תרגימו כבני אמרנא. ריש לקיש אמר: כמעלות בית מרון. (אמר) רב יהודה אמר שמואל: כחיילות של בית דוד. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וכולן נסקרין בסקירה אחת.

בראש השנה כל באי עולם כו' כבני אמרנא - ככבשים שמונין אותן לעשרן, ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן, שאין יכולין לצאת כאחד.

כמעלות בית מרחן - הדרך קצר, ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה, שהעמק עמוק משני צידי הדרך. הכי גרסינן:
וכבני מרחן - כבני חיילות של מלך,
מרחן - לשון מרות ואדנות, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה, בצאתם למלחמה.

38) מדרש ויקרא רבה כט:ו

"תקעו בחדש שופר... אלא בחדש תשרי בחדש זה תחדשו מעשיכם בשופר בחדש הזה שפרו מעשיכם אמר להן הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו כך אני עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים והופך לכם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש השביעי:

39) "זכרונות" של מוסף ראש השנה

ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב, ואיזו לשלום, איזו לרעב, ואיזו לשבע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד פהיום הזה. כי זכר כל היצור לפניך בא. מעשה איש ופקדתו ועלילות מצעדי גבר. מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש

40) משלי יט:כא

רבות מחשבות בלב-איש ועצת ד' היא תקום:

41) עמידה יום הכיפורים

אלקי. עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי.

42) פירוש עולת ראיה על עמידה ליום הכיפורים

אלקי. עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי -- לפני שנוצרתי כל אותו הזמן הבלתי מוגבל שמעולם עד שנוצרתי ודאי לא היה דבר בעולם שהי צריך לי כי אם הייתי חסר בשביל איזו תכלית והשלמה הייתי נוצר וכיון שלא עצרתי עד אותו הזמן הוא אות שלא הייתי כדאי עד אז להבראות ולא היה בי צורך כי אם לעת כזאת שנבראתי, מפני שהגיעה השעה שאני צריך למלא איזה דבר להשלמה המציאות. ואילו הייתי מיחד מעשי אל תכלית בריאתי הנני עכשיו כדאי, אבל כיון שאין מעשי מכווניים לטוב התכלית, הרי לא הגעתי אל תכלית בריאתי ואיני עדיין כדאי כמו קודם לכן.